

Tema broja: ZAŠTITA SVEDOKA

ZAŠTITA SVEDOKA - "IZDAJNIKA"

KO ĆE DA OHRABRI LJUDE?

Nataša Kandić *direktorka Fonda za humanitarno pravo*

Moji višemesečni razgovori sa očevima dece, Seljatinom i Safetom, o istini i pravdi za žrtve bili su teški ali su oni vremenom prihvatili moju poruku da istinu o sudbini svojih najbližih treba da izgovore pred sudom i javnošću u Srbiji

Ponovno suđenje Saši Cvjetanu pred Sudskim većem Okružnog suda u Beogradu, kojim predsedava sudija Biljana Sinanović je prvo suđenje za ratni zločin protiv albanskih civila u Srbiji na kojem su svedočile žrtve sa Kosova. Međutim, kao što je Vojni sud u Nišu podigao optužnicu i izrekao presudu kapetanu Vojske Jugoslavije i dvojici vojnika za ubistvo dva NN Albanca, tako se i na ovom suđenju sudi po optužnici u kojoj je većina žrtava označena kao NN lica. Problem je pre svega što domaći tužioc ne vide sebe i u ulozi zastupnika glasa žrtava, te se i ne trude da pribave imena albanskih žrtava. Nažalost, time kažu da te žrtve nama (Srbiji) nisu bitne.

Na suđenju Saši Cvjetanu, za ubistvo 19 albanskih civila u Podujevu, za vreme NATO bombardovanja, preživela deca (5) su svojim svedočenjem učinila najviše na vraćanju ljudskog dostojanstva žrtava. Gledajući sudijama u oči deca su polako i jasno izgovarala imena svojih majki, braće i sestara. Sudija Sinanović je bez greške ponavljala imena žrtava, kao da ih vidi kroz dečje sećanje.

Zaštita albanskih svedoka

Trebalo je vremena da se dogodi da albanski svedoci stanu pred srpske sudije. Nije bilo lako voditi razgovor sa žrtvama o njihovom dolasku u Srbiju, koja je za njih uzrok bola i porodične nesreće. Preživela deca pamte uniforme srpskih policajaca koji su streljali njihove majke, braću i sestre, postrojene pored zida male kuće Haljima Gašima. Njihovi očevi izbegli su smrt zahvaljujući tome što su dva sata pre ulaska policije pobjegli iz kuće. Moji višemesečni razgovori sa očevima dece, Seljatinom i Safetom, o istini i pravdi za žrtve bili su teški ali su oni vremenom prihvatili moju poruku da istinu o sudbini svojih najbližih treba da izgovore pred sudom i javnošću u Srbiji. Budući da Srbija nema Zakon o zaštiti svedoka i da nema prakse u zaštiti svedoka ratnih zločina, mere zaštite su kreirali Fond za humanitarno pravo i Jedinica za istraživanje ratnih zločina MUP Srbije. Konačno, uz saglasnost očeva dece, dečjeg psihologa i sudije Sinanović, dogovorili smo se da obezbeđenje nosi civilnu odeću, ne koristi policijske automobile, da među njima budu dva pripadnika multietničke policije iz Preševa i Bujanovca i da se zbog iskustva u suđenjima za ratne zločine na Kosovu pozovu prevodioci UNMIK-a. Sudija je dodatno odredila da domaći dečji psiholog obavi razgovor sa decom i izvesti sud o psihičkom stanju dece i njihovoj sposobnosti da svedoče. Tim za zaštitu svedoka, predvođen obrazovanim i komunikativnim policajcem, bio je pored svedoka 24 časa dnevno. Drugog dana nakon dolaska u Beograd, deca su u pratnji policajaca išla u zološki vrt, šetala po Zemunu, zaboravljajući strah koji su imali i na samu pomisao da će ih čuvati srpski policajci. Tokom tih šetnji, neko od dece je rekao: "oni nisu bili na Kosovu, zato su ovako dobri".

Deca i njihovi očevi su svedočili u julu 2003. godine, a četvoro drugih albanskih svedoka u decembru 2003. UNMIK policija je dopratila tu drugu grupu svedoka do graničnog prelaza Merdare, gde ih je preuzeo tim policajaca koji su u slučaju dece funkcionisali kao Tim MUP Srbije za zaštitu svedoka. Ponovo je njihovo ponašanje bilo profesionalno i sa ljudskim odnosom prema traumatizovanim žrtavama. U ovoj drugoj grupi svedoka bio je Enver Durići, kome su pripadnici srpske policije tokom NATO bombardovanja ubili četvoro dece, suprugu i roditelje. Posle rata, kada su se srpske snage povukle sa Kosova on je svojim rukama otkopavao grobove svojih najbližih, i na mestu zločina skupljao klikere koji su ispali iz džepa njegovog srednjeg sina. Ti klikeri su za njega najveće blago. U sudnici je iz džepa izvadio beli zamotuljak, pažljivo ga odmotao i Sudskom veću pokazao klikere.

Enver Durići i još jedan albanski svedok bili su u sudnici kada je sudija najavila svedoka Gorana Stoparića. Obojica su sa nevericom slušali pripadnika "Škorpiona" koji je detaljno opisao put srpskih specijalaca na Kosovo, isterivanje Albanaca iz kuća i ubistvo dece i žena.

Zaštita svedoka koji terete pripadnike policije

Odbrana optuženog, njegova porodica i bivši saborci počeli su da sumnjaju u "patritozam" Gorana Stoparića, kada su doznali za moj susret sa njim u kafani u Šidu. Najpre je reagovala lokalna policija,

pozivajući Stoparića na informativni razgovor, sa pitanjem o čemu je sa mnom razgovarao. Potom su počeli da ga saleću ratni drugari, najpre su ga sa nevericom pitali da li je istina da će izdati "srpstvo", da bi ga, kako se približavalo suđenje, ozbiljno opominjali da to ne čini, jer mu neće biti spasa. Uoči njegovog svedočenja, 10. decembra 2003. godine, komandant Boca mu je ponudio veliku nagradu za "patriotsko ponašanje", u protivnom, upozorio ga je, sledeje mu kazna za "izdajnike".

Nisam se usudila nikome da kažem da je jedan bivši specijalac odlučio da prekine ćutnju o zločinu nad albanskom decom i ženama. Međutim, dan uoči njegovog svedočenja obratila sam se Republičkom tužiocu Srbije, predala mu izjavu koju je meni dao Stoparić i zatražila njegovu zaštitu. Na moje pominjanje komandanta Boce i njegovih veza u policiji, tužilac je bio odlučan da svedok ne treba da se plaši, da je najvažnije da svedoči pred sudom i da će institucije, policija, tužilaštvo i sud, profesionalno i odgovorno vršiti svoje zadatke, utvrđene zakonom.

Prva mera zaštite koju je Stoparić dobio od suda je bila da se posle svedočenja pridruži albanskim svedocima koji su bili pod zaštitom policajaca i tokom svedočenja. Stoparić je uveden u sobu pored sudnice i u susret su mu krenuli Enver Durići, Florim Gjata, Redžep Kastrati i Nazim Veseli. Durići je na srpskom rekao: "Prvi put se bolje osećam". Florim Gjata je pružio ruku Stopariću, a Kastrati i Veseli su u jednom glasu rekli: "Vredelo je izdržati strah koji smo imali dolazeći u Beograd"

U međuvremenu vest o Stoparićevoj "izdaji" je stigla u Šid. Ograda kuće u kojoj živi porodica Goranovog brata ispisana je pogrđnim rečima. 17. januara 2004. godine, Goranovog brata telefonom je pozvao Igor Sabo, i u svoje i u ime Milovana Tomića, bivšeg srpskog specijalca sa hrvatskim pasošem, zapretio je zoljom, savetujući mu da kupi venac jer "izdajniku" Goranu nema života.

Nakon što je odluka sudije Biljane Sinananović o stavljanju svedoka pod policijsku zaštitu stupila na snagu, Gorana Stoparića je preuzelo Odeljenje MUP Srbije za obezbeđenje ličnosti i objekata. Šef tog odeljenja potpukovnik Dragan Veškovic odredio je jednog kapetana da brine o sigurnosti svedoka. Svedok je dobio pristojan smeštaj i ishranu. Kapetanu je bilo potrebno dve nedelje da mu donese karticu za korišćenje mobilnog telefona. Svedok je pušač ali kupovina cigareta ne spada u zaštitne mere, kao ni kaladont, ni druga sredstva za higijenu. Nema šetnje i udisanja svežeg vazduha. Može da telefonira, gleda televiziju, čita knjige i spava koliko hoće. Za mesec i po dana pomenuti kapetan obišao ga je najviše deset puta. Po pravilu, uleti u sobu, pita svedoka da li se pridržava pravila i ode. Za novogodišnje praznike preselio ga je privremeno na mesto gde je svedok sreo dvojicu poznanika iz Šida, pripadnike žandarmerije. Sutradan je ceo Šid znao da je Stoparić u policijskom samačkom hotelu na Bežaniji. Svedok oseća da kapetan na njega gleda kao "izdajnika". Jednom rečju, zaštita svedoka u obradi Odeljenja za zaštitu ličnosti i objekata se sprovodi kroz izolaciju i psihičko mučenje.

Pretnje sudiji

Sudija Biljana Sinananović mesecima je izložena pretnjama. U julu 2003. godine, neposredno nakon odlaska albanske dece iz Beograda, pred Palatom pravde je odjeknula bomba. Od tada je sudija Sinananović nekoliko puta našla pismeno upozorenje na svom automobilu. Dva puta joj je neko ispumpao gume na automobilu.

Svedok Nebojša Cekić koji je pred sudom svedočio 5. februara 2004. godine, dan uoči toga ispitivan je u policiji u vezi sa predmetom suđenja. Iako je svedok pred sudom rekao da su se trojica inspektora korektno ponašala, takvo postupanje policije predstavlja pritisak na svedoke i utiče na njihovu spremnost da iznesu istinu pred sudom.

Perspektiva suđenja za ratne zločine

U Srbiji preovlađuje stav da domaći sudovi, a ne Hag, treba da sude za ratne zločine. Međunarodna zajednica podržava prenošenje nadležnosti za suđenja za ratne zločine na domaće sudove. U ime domaćih suđenja Srbija je dobila značajnu materijalnu pomoć. Tim sredstvima opremljena je sudnica i pritvorska jedinica. Bilo bi dobro da je reč o tome da su domaće institucije spremne a društvo sazrelo da preuzmu odgovornost za ratne zločine koji su počinjeni za vreme Miloševićevog režima. Nažalost, danas smo dalje od toga nego juče. Imamo sudiju čija je bezbednost ugrožena, svedoka koji pod zaštitom policije ispašta zbog svog svedočenja i policiju koja ispituje svedoka uoči njegovog svedočenja, štiteći komandanta Bocu i druge ratne bogataše, nadređene i počinioce Srebrenice, Podujeva i Batajnice. Zakonom o zaštiti svedoka mogu se utvrditi najbolje mere za zaštitu svedoka, ali ko će ohrabriti ljude da pred sudom iznesu istinu ako svi znamo da bi "narod" bio najzadovoljniji sa zakonom koji zabranjuje da se Srbima sudi za ratne zločine.

*Objavljeno u dnevniku "Danas" i na internet stranici Fonda za humanitarno pravo 6. februara 2004. godine